

2. Hrubý domácí produkt

Nejsouhrnnější mírou ekonomického výkonu výrobních (rezidentských) jednotek je hrubý domácí produkt (dále jen HDP), který je získán připočtením čistých daní (daně z produktů méně dotace na produkty) k vytvořené hrubé přidané hodnotě. Tento způsob výpočtu HDP (výrobní metoda) ukazuje hodnotu (i objem) veškerého vyrobeného zboží a služeb. Zdůrazňuje se skutečnost, že HDP se vztahuje k výrobě reálného zboží, přičemž pozornost se soustřeďuje na činnost vyrábějících ekonomických subjektů, tj. na nabídkovou stranu ekonomik. Zároveň HDP představuje součet všech důchodů vznikajících při produkci zboží a služeb (důchodová metoda) a ukazuje nárok různých skupin příjemců (ekonomických subjektů) účastnících se procesu jeho tvorby. HDP se musí také rovnat hodnotě odpovídající všem spotřebitelským i investorským transakcím, což znamená, že všechno, co bylo vyrobeno, musí někdo vlastnit (spotřební metoda). V tomto případě se pozornost soustřeďuje na různé formy poptávky, jež vyvolává toky zboží a služeb.

- **Rovnost tří metod výpočtu HDP** Všechny tři způsoby měření výsledků souhrnného ekonomického výkonu (HDP) ve statistické praxi používá ČSÚ i ŠÚSR a považují se za ekvivalentní. Některé roky ekonomické aktivity a vztahy mezi vytvořeným HDP, získanými důchody při jeho tvorbě a užitým HDP, jsou vzájemně propojené a zobrazené v soustavě národních účtů. Důkazem rovnocennosti tří metod výpočtu HDP v praxi ústředních statistických úřadů ČR i SR je následující tabulka.

Tab. č. 3 Výsledky tří metod výpočtu HDP

	ČR			SR		
	1995	2000	2005	1995	2000	2005
	v mld. Kč b.c.			v mld. Sk b.c.		
	Výrobní metoda výpočtu HDP					
Produkce	3 500,4	5 379,0	7 461,0	1 346,0	2 254,7	3 303,5
Mezispotřeba	2 174,2	3 395,5	4 798	824,7	1 417,9	1 99,4
Hrubá přidaná hodnota	1 326,2	1 983,5	2 662,2	521,3	836,8	1 304,1
Čisté daně	140,3	205,8	308,1	64,5	104,5	167,0
Hrubý domácí produkt	1 466,5	2 189,2	2 970,3	585,8	941,3	1 471,1
	Důchodová metoda výpočtu HDP					
Náhrady zaměstnancům	630,4	917,9	1 282,4	245,8	388,4	546,3
Hrubý provozní přebytek a smíšený důchod	698,3	1 084,4	1 403,7	279,3	456,4	765,1
Čisté daně z výroby a z dovozu	137,8	186,9	284,2	60,7	96,5	159,7
	Výdajová metoda výpočtu HDP					
Konečná spotřeba	1 052,3	1 610,2	2 136,8	430,9	720,6	1 116,4
Tvorba hrubého kapitálu	477,7	645,1	776,6	142,3	244,0	429,4
Čistý vývoz	- 63,5	- 66,1	56,9	12,6	- 23,3	- 74,7

- **Nížeší podíl čistých daní na HDP v ČR než v SR** Čisté daně (daně z produktů po odpočtu dotací na produkty) za rok 2005 v běžných cenách 308,1 mld. Kč v ČR a 167,0 mld. Sk v SR se podílely na hodnotě HDP 10,4 % a 11,4 %, přičemž ve srovnání s rokem 1995 se tento podíl zvýšil o 0,8 p.b., resp. o 0,4 p.b. Jejich růst za deset let 2,20 násobně v běžných cenách a o 37,4 % reálně v ČR byl pomalejší než v SR (2,59 násobně a o 76,1 %), avšak zvláštní byl pohyb cenové hladiny, která se zvýšila v ČR o 59,8 % a v SR podstatně méně (o 47,0 %). V důsledku toho došlo nejen ke zcela rozdílnému vlivu fyzického objemu na vývoj hodnoty čistých daní v ČR (38,5 %) než v SR (61,8 %), nýbrž i k výrazně různým odchylkám mezi implicitním deflátozem hrubé přidané hodnoty a

Mezinárodní srovnání základních ekonomických ukazatelů České republiky a Slovenské republiky za roky 1995 až 2005

čistých daní. Zatímco v ČR rozdíl mezi větším růstem cenové hladiny daní než hrubé přidané hodnoty byl minimální (2,6 p.b.), v SR rozdíl mezi menším růstem cenové hladiny daní než hrubé přidané hodnoty dosáhl značných rozměrů (25,6 p.b.)

V průměru za celé období jedenácti let (součet za roky 1995 až 2005) na 1000 Kč Sk HDP v běžných cenách připadlo v ČR čistých daní za 95,90 Kč, v SR byl tento poměr vyšší (105,80 Sk). Rozpětí mezi ročním maximem a minimem bylo větší v SR (2,7 p.b.) než v ČR (1,3 p.b.). Variační koeficient podílu čistých daní na HDP dosáhl v SR 6,9 % a v ČR 4,3 %.

Míry variace absolutních hodnot čistých daní byly ve slovenské ekonomice rovněž vyšší než v české ekonomice, avšak rozdíly byly relativně menší (např. variační koeficient 28,9 % resp. 22,6 %), což znamená, že na míru daní měl značný vliv i vývoj hodnoty HDP.

Tab. č. 4 Vývoj čistých daní a HDP

	ČR			SR		
	HPH ¹⁾	Daně ²⁾	HDP	HPH ¹⁾	Daně ²⁾	HDP
	v mld. Kč b.c.			v mld. Sk b.c.		
Rok 2005	2 662,3	308,1	2 970,3	1 304,1	167,0	1 471,1
	2005/1995 v %					
v b.c.	200,7	219,6	202,5	250,2	258,9	251,1
v s.c.	127,7	137,4	128,7	145,0	176,1	148,2
Ind. cen	157,2	159,8	157,3	172,6	147,0	169,4

1) Hrubá přidaná hodnota

2) Daně z produktů po odpočtu dotací na produkty

Důchodová struktura HDP ukazuje výsledky prvotního rozdělení vytvořených peněžních i naturálních důchodů mezi institucionální sektory. Poměry mezi důchodovými složkami HDP tvoří základ domácí poptávky a jsou závažné nejen pro životní úroveň obyvatelstva, kterou svým způsobem určují, nýbrž i pro materiální akumulaci, neboť vytváří předpoklad její realizace prostřednictvím výdajů na tvorbu hrubého kapitálu. Neméně důležitá je důchodová struktura HDP pro vývoj sociálních plateb a sociálních služeb. Tři základní důchodové složky HDP tvoří náhrady zaměstnancům, hrubý provozní přebytek včetně smíšeného důchodu domácností a čisté daně z výroby a dovozu. Z hlediska důchodové struktury HDP a vývoje uvedených složek existují mezi ČR a SR významné rozdíly, které se zvětšovaly, meziročně však mírně kolísaly.

• Větší vliv provozního přebytku než náhrad zaměstnancům na zvýšení HDP v SR než v ČR

Do roku 2005 ve srovnání s rokem 1995 se zvýšila hodnota HDP v ČR 2,03 násobně a v SR 2,51 násobně, z toho rychleji v prvním než ve druhém pětiletém období v obou státech. V tempech přírůstku tří základních důchodových složek za deset let byl rozdíl v ČR minimální, přičemž míra růstu provozního přebytku a smíšeného důchodu jen mírně nedosáhla zvýšení HDP, avšak v SR byl rozdíl mezi nejvyšším a nejnižším tempem přírůstku velký a růst provozního přebytku výrazně převýšil růst HDP. Z rozdílů mezi průměrným tempem přírůstku HDP a zvyšováním jednotlivých důchodových složek vyplývají další strukturální rozdíly; na desetiletém přírůstku hodnoty HDP se důchody vznikající ze zaměstnaneckého poměru, které byly rozhodujícím peněžním zdrojem zvyšování výdajů domácností na konečnou spotřebu, podílely v ČR více než dvěma pětinaми a v SR jen nepatrně více než jednou třetinou. V obou státech převládající vliv na zvýšení hodnoty HDP měl růst provozního přebytku a smíšeného důchodu, přičemž intenzita tohoto působení převýšila intenzitu působení růstu náhrad zaměstnancům v ČR nepatrně a v SR značně. Na výše uvedené zvýšení HDP za deset let měl vliv růst náhrad zaměstnancům 44,4 p.b. v ČR a 51,3 p.b. v SR; růst provozního přebytku a smíšeného důchodu 48,1 p.b. v ČR a 82,9 p.b. v SR a zbývajících 10,0 p.b., resp. 16,9 p.b. připadlo na růst čistých daní. Proporce vlivů v jednotlivých pětiletých obdobích i v jednotlivých letech se dosti měnily.

Mezinárodní srovnání základních ekonomických ukazatelů České republiky a Slovenské republiky za roky 1995 až 2005

Tab. č. 5 Vliv důchodových složek na HDP

	ČR			SR		
	<u>2000</u> 1995	<u>2005</u> 2000	<u>2005</u> 1995	<u>2000</u> 1995	<u>2005</u> 2000	<u>2005</u> 1995
HDP v %	149,2	135,7	202,5	160,7	156,3	251,1
	Vliv složek v p.b.					
Náhrady zaměstnancům	19,6	16,6	44,4	24,4	16,8	51,3
Provozní přebytek a smíšený důchod	26,3	14,6	48,1	30,2	32,8	82,9
Čisté daně	3,3	4,5	10,0	6,1	6,7	16,9

- **Marginálně se podíl náhrad zaměstnancům na HDP v ČR příliš nezměnil, v SR se výrazně snížil**

Za celé období jedenácti let na 1000 Kč/Sk HDP připadlo na náhrady zaměstnancům 429 Kč a 430 Sk, na provozní přebytek a smíšený důchod 482 Kč a 495 Sk a na čisté daně 89 Kč a 102 Sk. Rozdíly mezi touto průměrnou důchodovou strukturou HDP a strukturou v jednotlivých letech byly větší v SR než v ČR. Na celkovém desetiletém přírůstku HDP se podíl prvotních důchodů zaměstnanců (náhrady včetně mezd a platů) byl v ČR relativně stabilní s mírnou tendencí k růstu (marginálně 43,4 %) a v SR s tendencí k poklesu (marginálně 33,9 %). Naproti tomu podíl hrubého provozního přebytku a smíšeného důchodu se v ČR snižoval (marginálně 46,9 %) a v SR zvyšoval (marginálně 54,9 %), stejně tak jako podíl čistých daní (9,7 % resp. 11,2 %). Rozdíl mezi ČR a SR ve struktuře přírůstků jednotlivých důchodových složek byl největší a kladný v náhradách zaměstnancům (ve prospěch ČR 9,5 p.b.) a ze zbývajících složek připadlo –8,0 p.b. na provozní přebytek a –1,5 p.b. na čisté daně.

Tab. č. 6 Důchodová struktura HDP

Na 1000 Kč / Sk HDP v b.c. připadá v Kč/ Sk								
	ČR				SR			
	Roky			1995 až 2005	Roky			1995 až 2005
	1995	2000	2005		1995	2000	2005	
Náhrad zaměstnancům	430	419	432	429	419	413	371	403
Provozního přebytku a smíšeného důchodu	476	495	472	482	477	485	520	495
Čistých daní	94	86	96	89	104	102	109	102

- **Nižší podíl konečné spotřeby a schodku ZO na HDP v ČR než v SR**

Základní charakteristikou struktury na poptávkové straně obou ekonomik je, že v souhrnu za celé jedenáctileté období byl na hodnotě HDP v ČR ve srovnání se SR značně nižší podíl výdajů na konečnou spotřebu, zejména domácností, nepatrně vyšší podíl výdajů na tvorbu hrubého kapitálu a došlo k menšímu převýšení dovozu nad vývozem, z čehož plyne podstatně nižší podíl schodku zahraničního obchodu (záporného čistého vývozu). Zároveň marginální sklon ke spotřebě a k akumulaci se v ČR snižoval a v SR zvyšoval, což se odrazilo v tom, že na desetiletém přírůstku HDP dosáhl podíl přírůstku aktiva zahraničního obchodu v ČR nepatrně více než desetiny a v SR podíl přírůstku pasiva zahraničního obchodu byl mírně pod desetinou. Zatímco rozdíly mezi podíly úhrnu a přírůstku jsou za ČR u hrubých národních konečných výdajů záporné (konečná spotřeba 1,2 p.b. a tvorba hrubého kapitálu 8,9 p.b.) a u čistého vývozu kladné (10,1 p.b.), za SR jsou kladné 0,7 p.b. u konečné spotřeby a 3,9 p.b. u tvorby hrubého kapitálu a záporné u čistého vývozu (4,6 p.b.), což svědčí o významné rozdílnosti ve výdajové struktuře HDP mezi oběma státy.

Mezinárodní srovnání základních ekonomických ukazatelů České republiky a Slovenské republiky za roky 1995 až 2005

Tab. č. 7 Výdajová struktura úhrnů a přírůstků HDP

	ČR				SR			
	v mld. Kč b.c.		Podíly v % ³⁾		v mld. Sk b.c.		Podíly v % ³⁾	
	Úhrn ¹⁾	Přírůstek ²⁾			Úhrn ¹⁾	Přírůstek ²⁾		
HDP	24 372,5	1 503,8	100,0	100,0	10 720,6	885,3	100,0	100,0
Konečná spotřeba	17 856,9	1 084,4	73,3	72,1	8 230,4	685,5	76,8	77,5
- domácností	12 435,1	718,3	51,0	47,8	5 948,4	528,0	55,4	59,6
Tvorba hrubého kapitálu	7 011,3	298,9	28,8	19,9	305,5	287,1	28,5	32,4
- fixního	6 776,3	279,1	27,8	18,6	2 986,4	250,4	27,9	28,3
Čistý vývoz	- 495,7	120,4	- 2,1	8,0	- 568,2	- 87,3	- 5,3	- 9,9
Informativně								
Vývoz	14 854,1	1 386,5	60,9	92,2	7 346,4	800,6	68,5	90,4
Dovoz	15 349,8	1 266,5	63,0	84,2	7 914,6	887,9	73,8	100,3

1) Úhrn za roky 1995 a 2005

2) Přírůstek za rok 2005 proti roku 1995

3) Podíly na 1 a na 2

• **Velké strukturální rozdíly ve výdajích na HDP mezi ČR a SR**

Výdajová struktura HDP (v běžných kupních cenách) se v průběhu jedenácti let téměř každoročně významně měnila v obou státech, přičemž k relativní větším meziročním změnám docházelo v těch výdajových složkách, jejichž podíl na HDP byl nejnižší. Rozdíly mezi ČR a SR v podílech jednotlivých složek hrubých národních konečných výdajů a čistého vývozu na HDP jsou značné, přičemž rozpětí mezi nejvyšším a nejnižším ročním podílem bylo podstatně větší ve slovenské než v české ekonomice. Dosáhlo u čistého vývozu v SR 13,0 p.b. a v ČR 7,8 p.b., u tvorby hrubého kapitálu 9,4 p.b. resp. 7,6 p.b. a u konečné spotřeby 5,0 p.b., resp. 3,1 p.b. Stejně tendence platí pro srovnání jedenáctiletých úhrnů a desetiletých přírůstků HDP a jeho výdajových složek. V průběhu celého období se podíl konečných výdajů na HDP v ekonomice ČR snižoval a v ekonomice SR zvyšoval a podíl čistého vývozu se vyvíjel obráceně v důsledku rostoucího převisu vývozu nad dovozem v ČR resp. převisu dovozu nad vývozem v SR.

• **Větší měnlivost struktury HDP v SR než v ČR**

Ve váhově největší výdajové složce HDP – konečné spotřebě domácností – byly za jednotlivé roky i v souhrnu za celé období rozdíly relativně výrazné. Na 1000 Kč/Sk HDP za celé období připadlo na spotřebitelské výdaje domácností 510 Kč a 554 Sk s tendencí poklesu podílu v ČR a jeho růstu v SR, takže 490 Kč resp. 564 Sk v roce 2005 bylo ve srovnání s rokem 1995 méně v ČR o 12 Kč a více v SR o 49 Sk. Marginálně to znamenalo 478 Kč a 596 Sk. Obdobně protichůdný byl vývoj podílů druhé váhově největší výdajové složky, i když je pozoruhodné, že v ekonomikách obou států v průměru za jedenáct let byl podíl téměř stejný, avšak s tím rozdílem, že v ČR ve srovnání se SR byl tento podíl v první polovině celého období nižší a ve druhé polovině vyšší. Na 1000 Kč/Sk HDP připadlo na tvorbu hrubého fixního kapitálu 278 Kč a 279 Sk v úhrnu, avšak marginálně pouze 186 Kč a značných 283 Sk. Prakticky to znamená, že 249 Kč a 268 Sk v roce 2005 bylo ve srovnání s rokem 1995 méně o 66 Kč, resp. více o 22 Sk. Tyto strukturální posuny včetně obdobných pohybů ve spotřebě vládních institucí a v tvorbě zásob se promítly do změn ve vnějších ekonomických vztazích s obrácenou tendencí. Na 1000 Kč/Sk HDP byla v roce 2005 ve srovnání s rokem 1995 vyšší hodnota vývozu v ČR o 210 Kč a v SR o 199 Sk a hodnota dovozu o 147 Kč v ČR a o 272 Sk v SROV. To znamená, že na přírůstku HDP byl přírůstek čistého vývozu kladný 63 Kč, resp. záporný 73 Sk.

Mezinárodní srovnání základních ekonomických ukazatelů České republiky a Slovenské republiky za roky 1995 až 2005

Tab. č. 8 Vývoj struktury HDP

Na 1000 Kč / Sk HDP v b.c. připadá v Kč/ Sk								
	ČR				SR			
	Roky			2005 méně 1995	Roky			2005 méně 1995
	1995	2000	2005		1995	2000	2005	
Konečné spotřeby	718	735	720	2	735	766	759	24
- domácnosti	502	518	490	- 12	515	557	564	49
Tvorby hrubého kapitálu	326	295	261	- 65	243	259	292	49
- fixního	315	280	249	- 66	246	257	268	22
Čistého vývozu	- 44	- 30	19	63	22	- 25	- 51	- 73

• **Různost vlivu objemů a cen na hodnotovou změnu HDP v ČR a SR**

Na vývoj hodnoty HDP měly v jednotlivých letech v obou státech rozdílný vliv změny fyzického objemu a změny cenové hladiny. Na celkovém desetiletém přírůstku HDP v běžných cenách mělo zvýšení jeho fyzického objemu relativně menší vliv v ČR než v SR a obráceně působilo zvýšení úhrnné cenové hladiny. V průměru za rok v celém desetiletém období rostla úhrnná cenová hladina měřená implicitním deflátorem HDP rychleji než jeho fyzický objem v ČR o 2,1 p.b., zatímco ve SR „jen“ o 1,6 p.b., přičemž tento poměr v obou státech byl podstatně jiný v prvním než ve druhém pětiletém období (v ČR předstih 5,3 p.b. a zaostávání 1,1 p.b., ve SR předstih 2,8 p.b. a zaostávání 0,1 p.b.) Na úhrnný vývoj měly v obou státech dosti odlišný vliv jednotlivé výdajové složky HDP a celkový vývoz i dovoz. Na přírůstek hodnoty hrubých národních konečných výdajů měl v ČR menší (38,5 %) a v SR větší přírůstek (44,8 %) vliv fyzického objemu a zbývajících 61,5 %, resp. 55,2 % představovalo působení růstu cenové hladiny. Opačný vliv měly výsledky zahraničně obchodních transakcí; podíl fyzického objemu vývozu i dovozu na přírůstcích jejich hodnoty byl podstatně vyšší v ČR než v SR, neboť ceny zahraničního obchodu, zejména dovozu, rostly v SR podstatně rychleji než v ČR. Přírůstek fyzického objemu se podílel na přírůstku hodnoty vývozu 91,9 % v ČR a 79,4 % v SR a na přírůstku hodnoty dovozu 98,4 % v ČR a 80,0 % v SR; zbývajících podílů náleží zvýšení cenových hladin. Vývoj poměrů mezi vlivem objemů a cen na přírůstcích hodnoty vývozu a dovozu vedl ke zcela odlišnému působení čistého vývozu na přírůstek HDP v běžných a ve stálých cenách v ČR než v SR. Na hodnotový přírůstek čistého vývozu v ČR měl přírůstek fyzického objemu téměř čtvrtinový vliv a více než tři čtvrtiny připadly na cenový pohyb. Na hodnotový úbytek čistého vývozu v SR měl značně převažující vliv úbytek jeho fyzického objemu.

Tab. č. 9 Rozložení přírůstku hodnoty HDP (2005 proti 1995)

	HDP		Konečná spotřeba		THK		Vývoz		Dovoz	
	ČR	SR	ČR	SR	ČR	SR	ČR	SR	ČR	SR
Hodnota	1 503,8	885,3	1 084,5	685,5	298,9	287,1	1 386,5	800,6	1 266,1	887,9
Objem	560,2	360,5	374,5	270,3	158,4	165,0	1 273,5	635,9	1 246,2	710,7
Ceny	943,6	524,8	710,0	415,2	140,5	122,1	113,0	164,7	19,9	177,2

ČR v mld. Kč, SR v mld. Sk

• **Nestejný vliv dílčích deflátorů**

Pohyb úhrnné cenové hladiny vyjádřený implicitním deflátorem HDP je na poptávkové straně výsledkem působení a vztahu mezi individuálními deflátoři výdajů na konečnou spotřebu, na tvorbu hrubého kapitálu, celkového vývozu a dovozu. Jeho výsledný pohyb v ekonomikách obou států odráží s různou intenzitou změny v míře koordinace dílčích cenových okruhů v cenové soustavě v ČR a SR. Pohyb cen spotřebitelů, investorů, vývozců a dovozců zboží i služeb je na sobě nezávislý. Avšak cenové parity mezi růstem domácí cenové hladiny a cen zahraničního obchodu v ČR a SR ukazují na odlišnost v jejich působení na úhrnnou cenovou hladinu. Pro úplnost nutno poznamenat, že z formálního hlediska jsou cenové změny souhrnných ukazatelů národního účtů výsledkem

Mezinárodní srovnání základních ekonomických ukazatelů České republiky a Slovenské republiky za roky 1995 až 2005

srovnávání změn hodnoty a objemů, nicméně mají svůj zcela samostatný smysl, neboť měří nejen změny kupní síly souhrnných ukazatelů, nýbrž ukazují vliv domácí a vnější cenové hladiny na souhrnný implicitní deflátor.

• Vliv kolísání cen ZO na implicitní deflátor HDP

Do roku 2005 ve srovnání s rokem 1995 rostla ve SR rychleji než v ČR hodnota HDP (o 48,6 p.b.) a jeho fyzický objem (o 19,5 p.b.), výsledkem byl nižší růst úhrnné cenové hladiny v ČR než v SR o 12,1 p.b. Na vývoj implicitního deflátoru HDP (157,3 % v ČR a 169,4 % v SR) mělo zvýšení cen hrubých národních konečných výdajů menší vliv v ČR než ve SR, stejně jako vliv růstu cen vývozu a zejména dovozu byl v ČR podstatně menší než v SR. V ČR se za deset let zvýšily ceny hrubých národních konečných výdajů o 46,9 %, což ve srovnání s výše uvedeným růstem úhrnné cenové hladiny bylo méně o 10,4 p.b. Větší zvýšení cen vývozu než dovozu vedlo k příznivému vývoji směnných relací (110,8 %) a jejich zvýšení bylo menší než zvýšení úhrnné cenové hladiny o 46,5 p.b. Ve SR se vyvíjely cenové parity v tomtéž období zcela odlišně než v ČR. Ceny hrubých národních konečných výdajů se zvýšily o 71,0 % a rostly jen nepatrně rychleji než úhrnná cenová hladina (o 1,6 p.b.). Větší zvýšení cen dovozu než vývozu vedlo k nepříznivému vývoji směnných relací (97,5 %) a rozdíl mezi jejich poklesem a růstem úhrnné cenové hladiny dosáhl 71,9 p.b. Věcná struktura ukazuje, že za deset let na celkové změně úhrnné cenové hladiny se podílely svým růstem ceny výdajů na konečnou spotřebu 71,2 % v ČR a 79,5 % v SR, ceny výdajů na tvorbu hrubého kapitálu v ČR 13,4 % a v SR 24,3 % a směnné relace příznivě v ČR 15,4 % a nepříznivě v SR 3,8 %.

Tab. č. 10 Vývoj implicitních deflátorů

v %

	HDP			Konečná spotřeba			Tvorba HK			Směnné relace		
	2000 1995	2005 2000	2005 1995	2000 1995	2005 2000	2005 1995	2000 1995	2005 2000	2005 1995	2000 1995	2005 2000	2005 1995
ČR												
Index cen	138,8	113,5	157,3	137,1	114,0	156,5	126,5	99,5	125,9	105,8	104,8	110,8
SR												
Index cen	135,6	124,9	169,4	137,0	127,2	174,5	136,1	119,7	163,0	98,5	99,0	97,5

• Rychlejší růst HDP v SR než v ČR

Objem HDP v roce 2005 byl ve srovnání s rokem 1995 větší v ČR o 28,7 % a v SR o 48,2 %, tj. v průměru za rok se zvýšil reálně o 2,6 %, resp. o 4,0 %. V obou státech byla rychlost jeho růstu větší ve druhém než v prvním pětiletém období; v ČR o 12,0 p.b. a v SR podstatně méně (o 4,8 p.b.). Roční míry růstu HDP se přitom v obou státech pohybovaly okolo průměrného ročního přírůstku dosti rozdílně; dva extrémy – roční maximální a minimální růst – jsou od sebe vzdáleny 6,9 p.b. v ČR a 6,6 p.b. v SR, když kladná odchylka byla vyšší než záporná v ČR (3,5 p.b. a –3,4 p.b.) a obráceně v SR (2,9 p.b. a –3,7 p.b.). Reálně HDP v SR ani jednou neklesl pod úroveň předchozího roku, nejméně rostl v roce 1999, zatímco v ČR došlo k poklesu dvakrát, v roce 1997 a 1998. Kromě rychlejšího růstu HDP ve druhém než v prvním období došlo k výraznému předstihu temp přírůstku výdajů na tvorbu hrubého kapitálu (koeficient 1,133 v ČR a 1,167 v SR), když výdaje na konečnou spotřebu se zvýšily ve druhém období jen o málo rychleji v ČR (1,017) a v SR rostly téměř stejně a z toho spotřebitelské výdaje domácností dokonce pomaleji (0,986). Prakticky to znamená, že na předstih tempa přírůstku HDP měly největší vliv zahraničně obchodní transakce, neboť ve druhém období růst vývozu zrychlil v obou státech (1,049 v ČR a 1,031 v SR) a růst dovozu byl v ČR úplně stejný a v SR pomalejší (0,991).

• HDP – nejmenší odchylky meziročních přírůstků a průměrné míry růstu

V ekonomikách obou států byly odchylky ročních temp přírůstků od průměrné míry růstu značně větší u všech výdajových složek i vývozu a dovozu než u HDP, což není důsledkem jen velikosti objemů, nýbrž i vzájemné kompenzace, resp. změn ve věcné struktuře HDP. Výrazně rozkolísaný byl zejména růst výdajů

Mezinárodní srovnání základních ekonomických ukazatelů České republiky a Slovenské republiky za roky 1995 až 2005

na tvorbu hrubého fixního kapitálu, když rozdíl mezi maximální a minimální roční mírou růstu dosáhl v ČR 15,6 p.b. a v SR až 45,8 p.b. Podstatně menší byly extrémy v mírách ročních růstů výdajů na spotřebu domácností (9,2 p.b. v ČR a 9,4 v SR). Větších rozměrů dosáhly u vývozu (19,0 p.b. v ČR a 17,8 p.b. v SR) a u dovozu (16,9 p.b. v ČR a 13,4 p.b. v SR), což se odrazilo ve zvýšeném střídání a proměnlivosti ročních změn čistého vývozu. Ve srovnání s roční mírou růstu HDP v příslušném roce se spotřebitelské výdaje domácností zvýšily více v ČR o 4,4 p.b. a v SR o 2,6 p.b. (v obou případech v roce 1996) a méně v ČR o 3,3 p.b. (rok 2005) a v SR o 4,1 p.b. (rok 2003). Výdaje na tvorbu hrubého fixního kapitálu rostly ve srovnání s růstem HDP rychleji v ČR v roce 1996 (o 5,9 p.b.) a v SR v roce 1996 (o 23,2 p.b.) a pomaleji v ČR hned v následujícím roce 1997 (o 5,0 p.b.) a v SR v roce 1999 (o 16,0 p.b.).

Tab. č. 11 Průměrné míry růstu a rozpětí odchylek

	Průměrný roční růst v % z s.c.						Rozpětí ročních odchylek v p.b.					
	1. období ¹⁾		2. období ²⁾		Celkem ³⁾		1. období ¹⁾		2. období ²⁾		Celkem ³⁾	
	ČR	SR	ČR	SR	ČR	SR	ČR	SR	ČR	SR	ČR	SR
HDP	1,5	3,5	3,6	4,6	2,6	4,0	4,8	6,6	4,2	2,8	6,9	6,6
Konečná spotřeba	2,2	4,1	3,1	4,0	2,6	4,0	6,7	11,0	5,5	4,0	7,3	11,0
- domácnosti	2,7	4,6	3,2	4,3	3,0	4,4	9,2	8,8	3,8	7,1	9,2	9,4
Tvorba hrubého kapitálu	1,3	4,7	3,9	8,0	2,6	6,3	20,0	56,2	9,6	26,6	20,0	56,2
- fixního	0,9	4,3	3,6	6,4	2,2	5,4	15,6	45,8	6,2	19,8	15,6	45,8
Vývoz	9,2	9,1	10,2	9,7	9,7	9,4	11,0	17,8	19,0	11,2	19,0	17,8
Dovoz	9,6	10,3	9,6	10,1	9,6	10,2	11,4	16,9	13,4	12,0	13,4	16,9

- 1) 2000/1995
2) 2005/2000
3) 2005/1995

• Nižší míry variability HDP a výdajových složek v ČR než v SR

V ČR i v SR jsou míry měnlivosti při měření temp ročních přírůstků a objemů stejných veličin rozdílné, přičemž rozdíly se různí i v obou státech. Objemové údaje o výši HDP mají v ekonomikách obou států relativně vysokou a největší sourodost, přičemž nejméně sourodé jsou údaje o velikosti vývozu a dovozu. Základní míra rozptylu (měnlivosti) – variační koeficient absolutních ročních objemů HDP ve stálých cenách 2000 byl značně nižší v ČR (7,8 %) než v SR (11,0 %). Meziročně se sice nejvíce měnila absolutní velikost výdajů na tvorbu zásob, avšak jejich váha na objemu HDP byla relativně nízká, takže největší vliv na meziroční měnlivost HDP měly základní výdajové složky (spotřeba domácností a tvorba hrubého fixního kapitálu) a čistý vývoz. Ve srovnání s ekonomikou SR byl v české ekonomice nižší variační koeficient výdajů na spotřebu domácností o 3,5 p.b. (8,3 % a 11,8 %) a výdajů na tvorbu hrubého fixního kapitálu o 5,0 p.b. (7,2 % a 12,7 %), avšak nepatrně vyšší u vývozu (29,9 % a 29,4 %) a u dovozu o 2,0 p.b. (29,6 % a 27,6 %), což je více ovlivněno transakcemi ve zbožových operacích než v operacích ve službách.

Stejně jako variabilita temp přírůstků byla i měnlivost absolutních objemů souhrnných ukazatelů nižší ve druhém než v prvním pětiletém období, což svědčí o rozdílech v sourodosti souboru čísel.

Tab. č. 12 Měnlivost souhrnných ukazatelů v letech 1995 až 2005

	HDP		Spotřeba domácností		Tvorba fixního kapitálu		Vývoz		Dovoz	
	ČR	SR	ČR	SR	ČR	SR	ČR	SR	ČR	SR
Směrodatná odchylka v mld. Kč/SK	174,1	106,9	96,0	63,1	50,1	34,6	426,4	197,9	447,7	198,7
Variační koeficient v %	7,8	11,0	8,3	11,8	7,7	12,7	29,9	29,4	29,6	27,6

Mezinárodní srovnání základních ekonomických ukazatelů České republiky a Slovenské republiky za roky 1995 až 2005

• Výrazné odlišné vlivy výdajů a čistého vývozu na růst HDP

Na desetiletý přírůstek HDP ve stálých cenách (do roku 2005 ve srovnání s rokem 1995) kromě konečné spotřeby měly v obou státech zcela rozdílný vliv zbývající složky. Přírůstek výdajů na konečnou spotřebu se podílel na přírůstku HDP 73,5 % v ČR a 74,9 % v SR a přírůstek výdajů na tvorbu hrubého kapitálu dosáhl v ČR 30,0 % a v SR značných 42,9 %. Výrazně odlišný byl teda podíl čistého vývozu; nepatrně větší přírůstek objemu dovozu než vývozu v ČR i při mírném předstihu tempa růstu vývozu před dovozem vedl k tomu, že podíl změn čistého vývozu na přírůstku HDP byl záporný 3,5 %. Podstatně větší byl záporný podíl čistého vývozu ve SR (17,8 %), neboť přírůstek objemu dovozu značně převýšil přírůstek objemu vývozu. Výrazně rozdílný byl přitom v obou státech vývoj vzájemných poměrů mezi HDP, hrubými národními konečnými výdaji a vnějšími transakcemi v prvním a ve druhém pětiletém období. Negativní podíl čistého vývozu byl v prvním období vyšší v ČR než v SR, avšak ve druhém období proti jeho pozitivnímu vlivu v ČR stál v SR vliv negativní.

Tab. č. 13 Podíl složek na přírůstcích HDP

	ČR			SR		
	2000 proti 1995	2005 proti 2000	2005 proti 1995	2000 proti 1995	2005 proti 2000	2005 proti 1995
HDP v mld. Kč/SK b.c. 2000	122,1	392,6	514,7	146,7	236,6	383,3
Podíl na přírůstcích HDP v % z s.c.						
Konečná spotřeba	101,3	62,8	73,5	88,6	66,1	74,9
Tvorba hrubého kapitálu	25,0	32,1	30,0	34,1	48,2	42,9
Čistý vývoz	- 26,3	5,1	- 3,5	- 22,7	- 14,3	- 17,8
Informativně:						
Vývoz	300,0	206,6	232,7	158,4	165,3	162,9
Dovoz	326,3	201,5	236,2	181,1	179,6	180,7

• Věcné i časové rozdílnosti v působení složek na HDP

Výdajové složky působily na růst HDP do roku 2005 ve srovnání s rokem 1995 pozitivně a čistý vývoz negativně v obou státech, avšak s rozdílnou intenzitou a s různou mírou kombinace vlivů, jakož i jiným působením v prvním a ve druhém pětiletém období. Za deset let se reálně zvýšily výdaje na konečnou spotřebu domácností v ČR o 33,8 % a v SR o 54,6 % a přispěly k růstu HDP 16,5 p.b. resp. 28,8 p.b. V celém desetiletém období meziroční změny spotřebitelských výdajů domácností byly založeny na velikosti a změnách jejich disponibilních důchodů, zejména mezd a platů. Přispívalo k tomu zároveň zrychlování nebo zpomalování růstu hrubých úspor domácností, včetně změn podílů na rezervách penzijních fondů. V posledních letech mělo vliv rovněž zvyšování krátkodobých korunových (v Kč a Sk) půjček a nákupů prostřednictvím spotřebitelských úvěrů. Zatímco v SR se spotřeba domácností v průběhu celého období nikdy meziročně nesnížila a nejméně rostla reálně pouze o 0,1 % v roce 2003, v ČR došlo k jejímu poklesu o 0,8 % v roce 1998. K největšímu meziročnímu zrychlení růstu spotřeby domácností došlo v ČR v roce 2003 (o 3,8 p.b.) a v SR v roce 2001 (o 3,6 p.b.). Běžné výdaje vládních a neziskových institucí přispěly v tomtéž období k růstu HDP v ČR 4,6 p.b. a v SR 7,3 p.b., což však ve srovnání s vlivem růstu spotřeby domácností bylo podstatně více než v ČR a v SR a souviselo s nákupy zbrojní vojenské techniky pro armádu ČR.

• V ČR snižování a v SR zvyšování kapitálové náročnosti HDP

Výdaje na tvorbu hrubého fixního kapitálu, tj. na kapitálové zboží dlouhodobé spotřeby, se zvýšily reálně v ČR o 24,7 % a v SR o výrazných 68,8 % a na růst HDP měly vliv 7,1 p.b., resp. 17,0 p.b. Míra kolísání a fluktuace meziročních temp těchto výdajů byly značné, což souviselo s přebytkem nebo nedostatkem likvidity, změnou bankovních úrokových sazeb na poskytované úvěry, a tím snižováním či zvyšováním investičních úvěrů resp. zpomalováním či zrychlováním jejich růstu. V důsledku toho docházelo k útlumu nebo rozmachu investiční činnosti nefinančních podniků. Výdaje na tvorbu hrubého fixního kapitálu se v ČR meziročně snižovaly ve třech letech za sebou (1997 až 1999), tj. do roku 1999 ve srovnání

Mezinárodní srovnání základních ekonomických ukazatelů České republiky a Slovenské republiky za roky 1995 až 2005

s rokem 1996 celkem reálně o 9,5 % a v SR ve dvou letech za sebou (1999 a 2000), tj. do roku 2000 ve srovnání s rokem 1998 o značných 23,8 %. K největšímu meziročnímu zrychlení růstu výdajů na tvorbu hrubého fixního kapitálu došlo v ČR v roce 2000 (o 8,4 p.b.) a v SR v roce 2001 (o 22,5 p.b.). Poměr mezi výdaji na tvorbu hrubého fixního kapitálu a čistým přílivem přímých zahraničních investic se v obou státech pohyboval ve značném rozpětí v jednotlivých letech a nebylo možno propočíst významnou souvislost mezi jejich hodnotami. Kapitálová náročnost tvorby HDP byla v roce 2005 ve srovnání s rokem 1995 v ČR nižší o 3,1 % a v SR vyšší o 13,9 %. Marginálně na 1000 Kč/Sk přírůstku HDP připadlo 248 Kč a 352 Sk přírůstku výdajů na tvorbu hrubého fixního kapitálu. Fyzické změny stavu zásob a rozpracované výroby včetně čistého pořízení cenností (dále jen výdaje na tvorbu zásob) reprezentují investice do krátkodobých kapitálových aktiv. V celém období v ekonomikách obou států představoval jejich objem meziročně nejproměnlivější složku HDP. Zvýšení výdajů na tvorbu zásob do roku 2005 ve srovnání s rokem 1995 mělo na růst HDP vliv v ČR 1,5 p.b. a v SR až 3,7 p.b.

• **Větší negativní vliv čistého vývozu na HDP v SR než v ČR**

Na rozdíl od pozitivního vlivu hrubých národních konečných výdajů na desetiletý vývoj HDP v obou státech (v ČR 29,7 p.b. a v SR 56,8 p.b.) působil v roce 2005 ve srovnání s rokem 1995 čistý vývoz na HDP negativně (v ČR 1,0 p.b. a v SR 8,6 p.b.). Výsledek kladného příspěvku celkového vývozu 66,8 p.b. v ČR a 78,5 p.b. v SR byl převýšen záporným působením celkového dovozu 67,8 p.b. v ČR a 87,1 p.b. v SR. Zatímco v ČR ve druhém období (do roku 2005 ve srovnání s rokem 2000) čistý vývoz již působil pozitivně (1,0 p.b.), když kladný příspěvek vývozu (40,5 p.b.) převýšil záporný vliv dovozu (39,5 p.b.), v SR působil čistý vývoz nadále negativně, neboť převládá záporný vliv dovozu (45,1 p.b.) nad kladným příspěvkem vývozu (41,5 p.b.)

Tab. č. 14 Vliv výdajových složek a čistého vývozu na HDP

	ČR			SR		
	2000 1995	2005 2000	2005 1995	2000 1995	2005 2000	2005 1995
HDP v %	107,6	119,6	128,7	118,5	125,1	148,2
Vliv složek v p.b.						
Konečná spotřeba	7,7	12,3	21,1	16,4	16,6	36,1
- domácnosti	7,0	8,8	16,5	13,3	13,1	28,8
- vláda a NZ	0,7	3,5	4,6	3,1	3,5	7,3
Tvorba hrubého kapitálu	1,9	6,3	8,6	6,3	12,1	20,7
- fixního	1,3	5,4	7,1	5,8	9,4	17,0
- zásob	0,6	0,9	1,5	0,5	2,7	3,7
Čistý vývoz	- 2,0	1,0	- 1,0	- 4,2	- 3,6	- 8,6
Informativně						
Vývoz	22,8	40,5	66,8	29,3	41,5	78,5
Dovoz	24,8	39,5	67,8	33,5	45,1	87,1

• **Měnlivost vlivu výrobních faktorů na růst HDP**

Celkové zvýšení HDP za deset let – do roku 2005 ve srovnání s rokem 1995 – bylo negativně ovlivněno v rozsahu 2,6 p.b. v ČR a 1,1 p.b. v SR úbytkem počtu pracovníků. Souhrnná produktivita práce rostla rychleji v SR než v ČR, přičemž předstih růstu HDP v SR před jeho zvýšením v ČR byl větší než u produktivity práce. Na tempo přírůstku HDP měla produktivita práce pozitivní vliv 31,3 p.b. v ČR a 49,3 p.b. v SR a její příspěvek více převýšil růst HDP v ČR než v SR. Působení těchto dvou faktorů na vývoj HDP se v uvedeném období meziročně pohybovalo ve značném rozpětí. V prvním pětiletém období (do roku 2000 oproti roku 1995) v obou státech pokles počtu pracovníků působil na vývoj HDP negativně, takže v růstu HDP rozhodovalo pouze zvýšení produktivity práce, relativně více v ČR než v SR. Ve druhém pětiletém období (do roku 2005 oproti roku 2000) již pozitivně působil i růst zaměstnanosti, relativně více v SR než v ČR a ke zvýšení HDP přispěl růst produktivity práce z více než devět desetin v ČR a z více než tří čtvrtin v SR.

Mezinárodní srovnání základních ekonomických ukazatelů České republiky a Slovenské republiky za roky 1995 až 2005

Tab. č. 15 Vliv zaměstnanosti a produktivity práce na HDP

	ČR			SR		
	2000 1995	2005 2000	2005 1995	2000 1995	2005 2000	2005 1995
Přírůstek HDP						
a) v mld. Kč/Sk s.c.	155,5	428,4	583,9	146,7	236,6	383,3
b) v % z s.c.	7,6	19,6	28,7	18,5	25,1	48,2
	v tom vliv v procentních bodech					
Zaměstnanosti	- 3,8	1,4	- 2,6	- 3,7	3,0	- 1,1
Produktivity práce	11,4	18,2	31,3	22,2	22,1	49,3

- **Vyšší „investiční kvóta“ v ČR než v SR** Jiný pohled na relativní zvýšení HDP do roku 2005 oproti roku 1995 nabízí součin jeho přírůstku v poměru k výdajům na tvorbu hrubého fixního kapitálu v roce 1995 a podílu těchto výdajů k HDP v tomtéž roce (ve stálých cenách). Z toho přitom vyplývá, že větší míra růstu HDP v SR než ČR byla výsledkem vyššího koeficientu přírůstku HDP k tvorbě fixního kapitálu a nižší „investiční kvóty“ v SR než v ČR.

Tab. č. 16 Růst HDP a kapitálové koeficienty

	ČR			SR		
	$\frac{\Delta \text{HDP}}{\text{HDP}}$	$\frac{\Delta \text{HDP}}{\text{THFK}}$	$\frac{\text{THFK}}{\text{HDP}}$	$\frac{\Delta \text{HDP}}{\text{HDP}}$	$\frac{\Delta \text{HDP}}{\text{THFK}}$	$\frac{\text{THFK}}{\text{HDP}}$
2000/1995	7,6	26,5	28,8	18,5	74,9	24,7
2005/2000	19,6	69,9	28,0	25,1	97,6	25,7
2005/1995	28,7	99,6	28,8	48,2	195,7	24,6